

Humanitar elmlər

UOT 811.111

R.C.Cəfərli

Naxçıvan Dövlət Universiteti

r.jafarli@ndu.edu.az

BRİTANIYA SLENQ LEKSİKONUNDA İNCƏSƏNƏT VƏ TEATR SLENQLƏRİ

Açar sözlər: slenq, sosial qruplar, qeyri-rəsmi lay, dilin funksiyası, sosial əlaqə

Slenqlərin əsas funksiyası cəmiyyətin müxtəlif sosial qruplarının öz aralarında yaratdıqları əlaqənin məxfiliyini təmin etməkdir. XX əsrdə şifahi nitqə verilən dəyərin artması ilə qeyri-rəsmi layın bir növü kimi slenqlər cəmiyyətin, demək olar ki, bütün zümrələri və qrupları tərəfindən istifadə edilməkdə idi. Müəyyən bir sosial qrup arasında istifadə edilən ifadələr zamanla öz məxfiliyini itirir və digər sosial qruplar tərəfindən anlaşılan, ümumişlək sözlərə çevrilir. Slenqlər cəmiyyətin və dilin zənginliyini göstərən maraqlı və əhəmiyyətli ünsürlərdən biridir. Slenq leksikonu ilə tanış olmaqla bir xalqın yaşam tərzinə, rifah halına və mədəniyyətinə dair bir çox məlumat əldə etmək olur. Slenqlər həmçinin dilin funksiyasına dair təkan verir, onun yaradıcılığı, sərhədlərini, elastikliyi və məruz qaldığı dəyişiklikləri göz önünə sərir. İnsanlar danışıqlarında slenqlərdən istifadə edərkən dilin sosial cəhətdən vurğulamaq istədikləri funksiyalarını da yerinə yetirmiş olurlar. Slenq istifadəçiləri kommunikasiyada olduğu şəxs və ya şəxslərlə eyni nitq səviyyəsində olduğuna diqqət çəkmək, sosial əlaqəni asanlaşdırmaq, dostluq və səmimiyyət yaratmaq üçün dilin bu qeyri-rəsmi layından istifadə etməyə üstünlük verirlər. Bir çox tədqiqatçılar slenqlərdən istifadənin üç əsas funksiyasının olduğunu bildirmiş və qeyd etmişlər ki, bu funksiyalardan birincisi, sosial funksiyadır ki, istifadəçilər cəmiyyətin müxtəlif sosial qruplara aid olduqlarını isbat və vurğulamaq üçün istifadə edirlər. İkincisi, psixoloji ehtiyaclardan dolayı emosional hissələrini ifadə etmək üçün slenqlərə tez-tez müraciət edirlər. Üçüncüsü isə fiziki funksiyasıdır ki, insanlar gündəlik danışıqlarında pozitiv yönlerini göstərməkdə slenqlərdən istifadə edirlər.

Р.Дж.Джафарли

СЛЕНГИ ИСКУССТВА И ТЕАТРА В ЛЕКСИКОНЕ БРИТАНСКОГО СЛЕНГА

Ключевые слова: *сленг, социальные группы, неформальный слой, функция языка, социальная связь*

Основная функция сленга – обеспечение конфиденциальности общения между разными социальными группами. В двадцатом веке, когда значение устной речи возросло, сленг стал формой неформального использования почти всеми слоями общества. Выражения, используемые между определенными социальными группами, со временем теряют конфиденциальность и становятся общеупотребительными словами, понятными для других социальных групп. Сленг – один из самых интересных и важных элементов богатства общества и языка. Изучая сленговую лексику, можно много узнать об образе жизни, благосостоянии и культуре нации. Сленг также стимулирует функцию языка, подчеркивая его творческий потенциал, границы, гибкость и изменения, которым он претерпевает. Когда люди используют сленг в своей речи, они также выполняют функции языка, которые они хотят подчеркнуть в социальном плане. Пользователи сленга предпочитают использовать этот неформальный языковой слой, чтобы подчеркнуть, что они говорят на том же уровне, что и человек или люди, с которыми они общаются, для облегчения социального взаимодействия, а также для создания дружбы и искренности. Многие исследователи заявили, что использование сленга выполняет три основные функции, отмечая, что это первая социальная функция, которую пользователи используют, чтобы доказать и подчеркнуть принадлежность общества к разным социальным группам. Во-вторых, сленг часто используется для выражения эмоциональных чувств, связанных с психологическими потребностями. Третья физическая функция заключается в том, что люди используют сленг, чтобы показать свою положительную сторону в повседневных разговорах.

R.J.Jafarli

ART AND THEATRE SLANGS IN THE LEXICON OF BRITISH SLANG

Keywords: *slang, social groups, informal layer, function of language, social connection*

The main function of slang is to ensure the confidentiality of communication between different social groups. In the twentieth century, with the increasing value of oral speech, slang was used by almost all sections of society as a type of informal layer. Expressions used between certain social groups lose their confidentiality over time and become common words and understood by other social groups. Slang is one of the most interesting and important elements of the richness of society and language. By getting acquainted with the slang lexicon, one

can learn a lot about the way of life, welfare and culture of a nation. Slang also stimulates the function of language, highlighting its creativity, boundaries and elasticity. When people use slang in their speech, they also perform the functions of language that they want to emphasize socially. Slang users prefer to use this informal layer of language to emphasize that they are at the same level of speech as the person or persons with whom they are communicating, to facilitate social communication, and to create friendship and sincerity. Many researchers have stated that the use of slang has three main functions, noting that these functions are the first social function that users use to prove and emphasize that society belongs to different social groups. Second, slang is often used to express emotional feelings due to psychological needs. The third physical function is that people use slang to show their positive side in their daily conversations.

Giriş

Dil davamlı dəyişir, inkişaf edir və dövrün tələbləri ilə uyğunlaşır. Bu məhz ingilis dilində də özünü bariz bir şəkildə büruzə verməkdədir. Belə ki, XVI əsrə aid olan Şekspirin əsərlərini oxuyub anlamaq bu dövrün oxucuları üçün çox çətindir. Dörd əsr boyunca ingilis dilində baş vermiş dəyişikliklər o əsərləri tam anlamı ilə başa düşməyə imkan vermir. Altı əsrlik bir tarixi əhatə edən slenqlər əhatə dairəsinin genişliyinə görə dilin qeyri-rəsmi layının növləri arasında xüsusi yer tutur. Slenqlər cəmiyyətin bir çox zümrələri tərəfindən istifadə olunur və bu da növ kateqoriyasının zənginliyinə gətirib çıxarır. Bu kontekstdən yanaşaraq dil tədqiqatlarında slenqləri müxtəlif sayda kateqoriyalara bölürlər. Belə ki, tədqiqatçı alim Partric slenqləri on bir əsas kateqoriyaya ayırır [1, s.38]. Ancaq Partricin kateqoriyasına nəzər yetirdikdə bəzi növlərin bu bölgədə əksini tapmadığını da müşahidə edirik. XXI əsrdə elm və texnikada, eləcə də mədəniyyət, sosial həyatda baş verən yenilik, dəyişikliklərin də təsiri ilə slenqləri daha artıq sayda növ kateqoriyasına bölmək olar. Slenqlər təbiətindən dolayı cəmiyyətin müəyyən kütlələri tərəfindən istifadə edilən gizli bir dildir. Amma daha çox yeniyetmələr tərəfindən istifadə halları tədqiqatlar sayəsində özünü göstərməkdədir. Yeniyetmələr kənar şəxslər tərəfindən anlaşılmadan öz qrupları arasında sərbəst şəkildə slenqlərdən istifadə edir.

İnsanlar danışıqlarında slenqlərdən istifadə edərkən dilin sosial cəhətdən vurğulamaq istədikləri funksiyalarını da yerinə yetirmiş olurlar. Tədqiqatçı alim Mattiello öz araşdırmasında vurğulayır ki, slenq istifadəçiləri kommunikasiyada olduğu şəxs və ya şəxslərlə eyni nitq səviyyəsində olduğuna diqqət çəkmək, sosial əlaqəni asanlaşdırmaq, dostluq və səmimiyyət yaratmaq üçün dilin bu qeyri-rəsmi layından istifadə etməyə üstünlük verir.

Dil istifadəçiləri daima ona hər hansı bir dəyişiklik, yenilik gətirmək niyyətində olur və bunun da nəticəsində dildə müəyyən dəyişikliklər,

yeniliklər baş verir. Beləliklə, bu təsirlər əsasında dilə yeni anlayışlar daxil olması zərurətə çevrilir. Bu anlayışlardan biri də məhz slenqlərdir. Bu gün minlərlə insan gündəlik kommunikasiyasında slenqlərə tez-tez müraciət edir. Öncələri insanlar dilin bu qeyri-rəsmi layına alçaldıcı, təhqiredici dil variasiyası kimi yanaşsa da, bu gün artıq insanlar özlərini fərqləndirmək, hər hansı bir zümrənin, peşə sahəsinin bir parçası olduğunu isbat etmək üçün istifadə edir. Slenqlə dilin bu münasibətləri onu deməyə əsas verir ki, dil mövcud olduğu müddətcə slenq də öz varlığını qoruyacaqdır. Dil inkişaf etdikcə onun slenq leksikonu da inkişaf edəcəkdir və əksinə, əgər dil tənəzzülə məruz qalarsa, o zaman onun ayrılmaz hissəsi olan qeyri-rəsmi lay və onun bir növü olan slenqlər də məhz tənəzzül edəcəkdir.

Altı əsrlik bir tarixi əhatə edən slenqlər əhatə dairəsinin genişliyinə görə də dilin qeyri-rəsmi layının növləri arasında xüsusi yer tutur. Slenqlər cəmiyyətin bir çox zümrələri tərəfindən istifadə olunur və bu da növ kateqoriyasının zənginliyinə gətirib çıxarır. Bu kontekstdən yanaşaraq dil tədqiqatlarında slenqləri müxtəlif sayda kateqoriyalara bölürlər. Belə ki, tədqiqatçı alim Partric slenqləri on bir əsas kateqoriyaya ayırır. Ancaq Partricin kateqoriyasına nəzər yetirdikdə bəzi növlərin bu bölgədə əksini tapmadığını da müşahidə edirik. XXI əsrdə elm və texnikada, eləcə də mədəniyyət, sosial həyatda baş verən yenilik, dəyişiklikləri nəzərə alaraq slenqləri 16 növ kateqoriyasına bölmək olar. Bu kateqoriyalar içərisində incəsənət və teatr sənəti ilə bağlı slenqlər mühüm yer tutmaqdadır və bu növ slenqlər leksikonda öz rəngarəngliyi ilə seçilir.

İncəsənət slenqləri incəsənət xadimləri arasında danışıqlarının gizliliyini təmin etmək üçün istifadə edilsə də, incəsənət bütün cəmiyyətə sirayət etdiyindən ona xas terminlər və ya slenq kimi gizliliyin təmin edilməsi üçün istifadə edilən ifadələr zamanla ictimailəşir və cəmiyyətin, demək olar ki, bütün zümrələri tərəfindən bilinir. Belə ki, incəsənət slenqi kimi leksikona daxil olan ifadələr insanlar tərəfindən asanlıqla qəbul olunurlar. İngilis leksikoqrafı J.Partric incəsənət slenqlərinin XVII əsrdə meydana gəldiyini və ilk dəfə “A Fovial Crew” adlı komediya işində Riçard Brome tərəfindən istifadə edildiyini qeyd edir. İncəsənət slenqlərinə nümunə olaraq bir neçə ifadəni təqdim edirik. *From an important collection* – “əhəmiyyətli bir kolleksiyadan” mənasını ifadə edən bu slenq orta keyfiyyətdə olan əsərlərin auksionlarda qiymətini yüksəltmək üçün istifadə edilən ifadədir. *Secondary market* – “ikinci əl bazarı” ifadəsi incəsənət slenqi kimi istifadə edilən və əhatə dairəsinə görə fərqlənən ifadədir. Bu slenq əsasən bir əsərin daha öncə başqasına aid olduğunu və təkrarən auksiona çıxarıldığını bildirmək üçün istifadə edilir [2, s.232]. *New ink movement* – “yeni mürəkkəb hərəkəti” ifadəsi incəsənət slenqi kimi leksikona daxil olmuşdur. Gənc sənətçilərin mədəni irsin izlərini qorumaq

və ənənəvi metodlardan istifadə edərək ərsəyə gətirdikləri sənət əsərləri üçün istifadə edilən slenqdir. *Directly from studio* – “birbaşa emalatxanadan” kimi tərcümə edilən bu ifadə rəssamlar tərəfindən istifadə edilən slenqdir. Leksikonda öz yerini alan bu ifadə əsasən əsərlərin satışı zamanı rəssamların və ya satıcıların müştərilərin gözündə əsərin qiymətli olduğuna və daha öncə heç kəs tərəfindən görülmədiyinə diqqət çəkmək üçün istifadə edilir [4].

Teatr slenqləri. Teatral əsərlər hadisələrin canlandırılaraq tamaşaçıya çatdırılmasıdır. Şekspirin ifadə etdiyi kimi, teatr insanı insana insanla və insanca anlatma sənətidir. Teatr incəsənətin ayrılmaz bir parçasıdır və dolayısı ilə də teatr sahəsində yaranmış slenqlər həm də incəsənət slenqləri içərisində özünə yer tutmuşdur. 1909-cu ildə ingilis yazıçı Ceyms Redding “*Passing English of the Victorian Era*” adlı lüğət hazırladı və nəşr etdirdi. Ceyms Redding Viktoriya dövrünə aid aktyor, aktrisa, teatr rejissorları, səhnə arxasında çalışan insanlar tərəfindən istifadə edilən bir sıra slenq söz və ifadələri topladı və lüğət halında oxuculara, teatr həvəskarlarına təqdim etdi. Bu lüğət sayəsində insanlar teatr aləmində istifadə edilən slenqlər haqqında xəbərdar oldular. Müəllifin lüğətində yer verdiyi bir neçə slenq ifadələr aşağıdakı kimidir [1, s.155]. *Blue fire* – “mavi alov” kimi Azərbaycan dilinə tərcümə edilən bu ifadə Viktoriya dövrü teatrlarında istifadə edilən və səhnədə vəhimi mavi parıltı yaratmaq üçün tərkibində kükürd olan bir qarışımın alovlandırılması ilə əldə edilən effektin adı olmuşdur. Bu effekt daha öncə tamaşaçılar tərəfindən görülmədiyini üçün insanları heyrətləndirirdi. Buna görə də “mavi alov” sensasiyalı və izləyiciləri heyrətləndirən hadisələri adlandırmaq üçün istifadə edilən bir slenqə çevrilmişdir. *Charles his friend* – “Charlinin dostu” kimi tərcümə edilən bu ifadə teatrda baş rol oyunçusunun yanında yer alan və dialoqlarda çox söz payı olmayan aktyorlara verilən ad kimi Britaniya slenq leksikonuna daxil olmuşdur. Ceyms Reddingin lüğətində yer alan maraqlı slenqlərdən biri də *Village Blacksmith* – “Bləksmitin kəndi” kimi dilimizə tərcümə etdiyimiz slenq ifadəsidir. Bu ifadə Henri Vadsvors Longfellowun eyniadlı şeirində yer alan üçüncü misrasındakı “Həftə içi, həftə sonu, səhərdən axşama qədər nəriltini eşidə bilərsiniz” fikrindən təsirlənərək bu ifadəni orta keyfiyyətdə rolunu icra edən və nadirən bir-iki həftədən artıq bir teatrda çalışan aktyor/aktrisa və ya səhnə arxası işçilərə verilən ad kimi slenq leksikonunda yer almışdır [3, s.345].

Nəticə

Britaniya slenqini Birləşmiş Krallıqda yaranan və müxtəlif sosial qruplar tərəfindən istifadə edilən qeyri-layın bir növü kimi qəbul etmək olar. Slenqlərin təbiətindən dolayı onların yaranma və dildə təzahür tarixindən danışmaq çətindir. Dilin digər variasiyalarından fərqli olaraq slenqlər daha

çox şifahi dildə təzahür edir və yazılı ədəbiyyatlarda öz əksini çox tapmır. Slenqlər aid olduğu sosial qrupa xitab edir, ictimaiyyət üçün ya onların əhəmiyyəti yoxdur, ya da belə sözlərin mənasının cəmiyyətdən gizli qalması daha vacib sayılır. Slenqlər lüğət tərkibinə görə ümumxalq dilindən fərqlənir və bu sözlər müəyyən formadan başqa şəklə salınır. Bu prosesdə onlar tamamilə yeni (daha çox metaforik) məna kəsb edir, ya da sözlər başqa dillərdən alınır. Belə sözlərin fonetik, morfoloji və sintaktik xüsusiyyətləri ümumxalq dilindəkindən çox da fərqlənir. Britaniya slenqi Birləşmiş Krallıqda yaranan və müxtəlif sosial qruplar tərəfindən istifadə edilən qeyri-rəsmi layın bir növüdür və müəyyən sosial qrupa məxsus olan insanların daxili dili kimi başa düşülə bilər və daha çox şifahi dil faktı olan slenqlərin yazılı ədəbiyyatda işlənməsinin çox da qədim tarixi yoxdur. Britaniya slenqi dilin spesifik sahəli leksikası kimi xalqın milli-etnik yaddaşının, məişətinin, həyat tərzinin ifadə vasitəsidir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Green J.* The vulgar tongue: Green's history of slang / J.Green. Oxford: Oxford University Press, 2014, 432 s.
2. *Partridge E.* A Dictionary of Slang and Unconventional English 8th edition / E.Partridge. London: Routledge, 2002, 1432 s.
3. *Ware R.J.* Passing English of the Victorian Era: a Dictionary of Heterodox English, Slang and Phrase / R.J.Ware. London: HardPress Publishing, 2012, 436 s.
4. *Career A.* Art slang uncovered (part1): A list of art world phrases and what they really mean: [Elektronik resource] / Art slang. November 20, 2018 / URL:<https://theartgorgeous.com/art-slang-uncovered-part-1-list-art-world-phrases-really-mean/>

Redaksiyaya daxil olub 25.11.2023